

jam tunc fuisse mentem Evae vitiatam. Putat tam advertere, Patrem Molinam, in tract. de enim ante illam externam tentationem diabolum jam interius tentasse Evam, et illam in aliquem pravum consensum, vel desiderium induisse. Sed hoc non est cum fundamento dictum, nec libere credendum est, maxime cum explicari non possit quale fuerit illud peccatum internum, vel de qua re fuerit illa interna tentatio. Unde Cajetanus ibi indicat, Evam addidisse illam particulam forte, non ex deceptione, sed ex quadam ignorantia, seu nescientia, quia nesciebat, an verba Dei essent tantum comminatoria, vel omnino assertoria. Sed difficile etiam est, admittere in Eva hanc ignorantiam, quia erat de re maxime necessaria, et quia verba Dei erant satis clara, et ideo dici potest non esse additam illam particulam forte, ad significandam dubitationem eventus mortis, si ex ligno vetito comederet, sed ad significandam libertatem, quae in ipsis erat ad vitandam, vel incurrendam mortem. In hoc enim sensu accipitur saepe illa particula in Scriptura, imo etiam communis modo ita loqui solemus de pena, vel alio effectu pendente ex priori actu libero, seu contingente, quamvis posito tali actu consecutio alterius effectus infallibilis sit.

41. *Ad idem secundum argumentum quoad Adam.* — Altera vero pars de deceptione Adæ longiorum petit disputationem, quam infra explicando peccatum ejus tractabimus, nunc breviter negamus Adam fuisse seductum, ita enim testatur Paul. 1, ad Timot. 2, Augustinus autem in loco citato intelligi potest, ut non senserit, Adam habuisse positivum judicium quod peccatum illud futurum fuisse leve, aut quod Deus non esset illud puniturus, sed negative tantum non consideraverit gravitatem culpæ, et mali, cui se exponebat. Vel certe si tale judicium habuit, credendum est, jam ex verbis Evæ aliquam animi elationem, et inordinatum desiderium excellentiæ concepisse. Sic enim divus Thomas, supra in solut. ad 5, loquens de primo homine ait, in tentatione non fuisse ei subventum, ne deciperetur, quia jam præcesserat peccatum in animo, et ad divinum auxilium recursum non habuit; sed hoc, ut dixi, infra latius declarabitur. Denique ad exemplum de B. Virgine nego illam fuisse deceptam, ut tractavi latius in 2 tom., tertia partis, disput. 19, sect. 6, ubi verba illa : *Existimantes illum esse in comitatu, late exposui.*

42. *Molinæ limitatio ad secundam opinionem hucusque traditam.* — Denique non omit-

tam advertere, Patrem Molinam, in tract. de opere sex dierum, disp. 26, limitationem adhibere superiori sententiae, et quamdam medium profiteri, quam his fere verbis declarat, scilicet, in illo statu non potuisse esse errorem, quem homo per liberum arbitrium non posset vitare, et cujus permisso ad pugnam, periculumque de fidelitate primorum parentum capiendum, non pertineret : potuisse autem esse errorem per liberum arbitrium, quando ejus permisso ad pugnam illam, et periculum spectaret. Itaque sentit in illo statu non potuisse hominem involuntarie decipi, aut errare. Voluntarie autem potuisse non in omni materia, sed in ea, quæ ad probationem fidei, seu ad experimentum, et libertatem ejus spectabat. Fundatur, quia Deus exposuit primos homines ad pugnandum cum dæmonie, ut per victoriam majus meritum consequi possent : ergo etiam in hac parte reliquit eos in manu consilii sui, ut ab hoste de errore aliquo culpabili tentari possent, et suo arbitrio errorem admittere, vel cum divina gratia illum depellere, et ita exponit deceptionem Evæ, quia illa fuit libera, et ex divina providentia juste permissa.

43. *Usus sensus prædictæ limitationis.* — Duobus tamen modis potest hæc sententia intelligi. Prior est, ut Deus in illo statu solum præservaverit hominem infallibiliter ab errore involuntario, id est, quem sua voluntate vitare non posset, quamvis faceret quantum in se esset. In reliquo vero omnibus, in quibus homo non erraret, nisi libere volens, illum reliquerit, ut decipi posset, ac errare, si vellet, et hunc sensum indicat dictus auctor expounding Augustinum, ut de solis involuntariis erroribus locutus sit. Qui tamen sensus non videtur consentaneus Augustino, nam deceptio Evæ satis involuntaria fuit, et nihilominus dicit, ante illam præcessisse culpam, significans, sine illa esse non potuisse. Alius sensus illius sententiae, quod posteriorem partem de voluntario errore (nam in priori convenimus) esse potest, ut non de omni errore voluntario, sed de illo, qui non incurritur sine gravi culpa intelligatur.

44. *Expenditur prædictus sensus in triplici errandi modo.* — Tribus enim modis contingit voluntarius error in intellectu, scilicet absque ulla culpa, cum veniali culpa, et cum mortali. Primo modo potest nunc homo errare speculative in judicio probabilis opinionis, in quo nihil peccat, quando prudenter se gerit, quamvis contingat judicium in re falsum esse, et hunc mo-

dum deceptionis videtur etiam admittere Molina in statu innocentiae, dicit enim, in illa potuisse esse opinativum judicium, quia nulla est inordinatio, quando prudenter fit. Sed in hoc omnino veram censeo esse communem sententiam, quia licet illa non sit inordinatio culpæ, est magna imperfectio, et malum quoddam naturæ, et ita de hoc genere deceptionis maxime procedunt omnia, quæ de perfectione hominis, et protectione Dei adduximus. Secundo modo potest homo errare cum culpa veniali si ferat judicium imprudenter, et cum aliqua levi temeritate, sine alio gravi damno sui, vel alterius. Et de hoc modo erroris etiam censeo certum, non habuisse locum in primo statu, et ante omne peccatum grave ab homine commissum : tum propter omnia supra adducta : tum quia vix potest contingere talis error sine aliqua mentis surreptione, quæ in illo statu locum non habebat : tum maxime quia in eodem statu non poterat homo prius peccare venialiter, quam mortaliter, ut postea videbimus.

45. Tertius modus deceptionis manifestus est in hæresi, et in judicio temerario contra honorem proximi, et similibus, et in hoc censeo valde probabilem opinionem Molinæ, et fortasse hoc solum intendit : non existimo autem esse contra mentem D. Thomæ et aliorum. Probatur prior pars, quia homo in statu innocentiae liber fuit ad peccandum in quacunque materia gravi, nec in hoc potest aliqua limitatio, vel aliquis ordo cum fundamento affirmari, ut, verbi gratia, quod non potuerit ante peccatum superbiæ aliud committere, vel injustus esse, priusquam intemperatus : ergo primum peccatum hominis potuit esse hæresis, vel etiam injustum judicium contra proximum : ergo potuit esse in primo homine, vel fœmina deceptio voluntaria ante omne aliud peccatum. Neque hoc est contra communem sententiam, quam supra probavimus, ut in altera parte dixi, nam talis error procedere debet ex voluntate deliberata, et peccaminosa, quæ in eo statu esset perfecte libera, et non per surreptionem, necesset ex priori deceptio, sed ad summum ex inconsideratione, et ita esset prior errore, tanquam causa ejus: ergo jam illa deceptio non esset in homine innocentiae, sed in homine peccatore, neque esset pena sine culpa, sed potius esset ex culpa, nam illa voluntas, a qua procederet, culpabilis esset. Atque ita semper verum manet, hominem in statu innocentiae decipi non potuisse, quia ex vi illius voluntatis ab illo statu caderet, et ita prius esset peccator, quam judicium erroneum haberet.

CAPUT XI.

UTRUM ADAM IN VIRTUTIBUS VOLUNTATIS RECTUS,
AC PERFECTUS CREATUS FUERIT.

1. *Rectitudo voluntatis vel naturalis est, vel supernaturalis.* — Duplex est rectitudo, et perfectio voluntatis humanæ, naturalis, et supernaturalis. Et de utraque tractat quæstionem hanc D. Thomas, 1 part., quæst. 93. Nos autem in praesenti solum de naturali tractamus, majoris enim distinctionis gratia totam naturalem perfectionem primis hominibus datum, et naturæ integritatem explicare volumus, dicturi postea de statu, et perfectione gratiæ, in qua fuerint iidem primi homines, antequam peccarent, constituti. Duplex autem perfectio naturalis in eadem voluntate nominis considerari potest, una est innocentiae, alia est virtutis positivæ, ut sic dicam. Prior nullam rem positivam addit naturali voluntati, sed tantum parentiam omnis culpæ; hanc enim solam privationem, seu negationem nomen innocentiae formaliter importat. Neque refert, quod talis negatio formaliter non dicat perfectionem, nam supponit illam in voluntate, quæ ex natura sua recta est, tanquam a Deo bene instituta, si removeatur culpa, quæ illam deflectat, et maculet : et hujusmodi etiam perfectio, et rectitudo nomine innocentiae significatur. Al-

tera vero perfectio aliquid positivum addit voluntati, scilicet habitus studiosos, et rectos ordinis naturalis, quos habitus, virtutum nomine significamus. Unde fit, ut prima perfectio possit a secunda separari: nam si Deus crearet hominem sine actu, vel habitu aliquo, esset innocens, quamvis virtutem nullam haberet.

2. Prima assertio de fide. — Probatur. — Primo ergo certum est, hominem creatum, fuisse innocentem et absque culpa. Hoc de fide est, et probatur sufficienter ex illo Eccles. 7: *Deus fecit hominem rectum, et ipse se infinitis miscuit quæstionibus.* Non etiam potest dici homo rectus, qui sit in peccato: ergo ut minimum convincunt illa verba fuisse hominem conditum cum naturali rectitudine voluntatis sine obliquitate peccati. Ratio vero est, quia Deus non potest esse auctor peccati: ergo necessario creavit hominem innocentem, quia tunc non potuisset habere peccatum, nisi ab auctore suo, quod ejus bonitatem repugnat. Hic vero statim se insinuat quæstio similis illi, que de Angelis supra tractata est, an potuerit homo in eodem instanti in quo creatus est peccare. Nam si peccare potuit, dicere quis posset, contra assertionem positam, eum in primo instanti peccasse, ac subinde nunquam fuisse in statu innocentiae, et nihilominus non fuisse Deum auctorem illius peccati, sed ipsummet hominem sua libertate, cuius usum in primo instanti habuit, peccatum aliquod commisisse. Neque hoc esset contra verba Sapientis, quia etiam illo peccato admisso, vere diceretur Deus fecisse hominem rectum, quia ipse solam voluntatem rectam condidit in homine, ipse vero homo etiam in illo casu se misueisset culpæ, nimis cito oblique per suam liberam voluntatem operando.

3. Sed nihilominus loquendo de facto, assertio ita est intelligenda, ut non solum homo fuerit creatus innocens ex parte actionis Dei, ut sic dicam, sed etiam ut omnino et ex qualcumque causa tunc peccato caruerit; quod est etiam certum: nam imprimis ita Patres omnes verba sapientis intelligunt, ut infra videbimus; deinde quia id convincitur ex narratione Genesis. Nam in primo capite dicitur Deus creasse hominem ad imaginem et similitudinem suam, et postea concluditur, vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Non essent autem valde bona, si homo jam in peccato conspicetur. Deinde in toto capite secundo supponitur Adam sine peccato quando fuit translatus in Paradisum, et animalibus nomina imposuit,

et Deus illi soporem immisit. Item post formationem Evæ de utroque dicitur quod non erubescabant, et postea capite tertio narratur tentatio et utriusque peccatum: illud ergo fuit primum tempus, in quo peccarunt: et ante illud eis tribuere aliquod peccatum, plus est quam temerarium, cum in Scriptura non habeat fundamentum: illud vero affirmare de primo instanti creationis, sine dubio erroneum est.

An vero fuerit possibile in eo instanti peccare, tractatum est de Angelis, ubi diximus, etiam in Angelis fuisse impossibile, saltem secundum legem ordinariam et quodammodo naturalem. Sed hoc evidenter est in homine, quia indiget discursu et tempore, ut rationis cognitionem habeat ad libertatem sufficientem, si modo naturali hujusmodi cognitionem et rationis usum habiturus est. Hanc autem tarditatem et imperfectionem naturalem habuit homo in primo instanti creationis suæ, quatenus per naturæ vires operari poterat, quia etiam per discursum procedebat et a phantasia dependebat. Quod si supernaturaliter fuit tunc elevatus homo ad libere amandum in primo instanti cum fieret a Deo, peculiari dono et virtute, non potuit esse ad malum, sed ad bonum, ut postea declarabimus. Atque ita omni ex parte certum est, homines in principio habuisse voluntatem rectam et innocentem. Imo etiam sequitur, habuisse potestatem ad vitandum peccatum et conservandam innocentiam in illo primo statu. Sed hoc pendet ex multis aliis dicendis de perfectione hominis in illo statu, et ideo hujus potestatis declarationem pro nunc omittimus.

5. Secunda assertio. — Dico secundo, habuerunt homines ante peccatum, vel in primo instanti creationis suæ, omnes virtutes et bonos habitus morales, qui per actus humanos ordinis naturalis acquiri possunt, qui proinde fuerunt infusi tantum per accidens. Per hanc assertiōnēm non intendimus excludere virtutes altioris ordinis, sed ab illis nunc præscindimus, ut naturalem perfectionem prius explicemus. Potestque assertio tribui divo Thomæ, in dicta quæst. 95, art. 3, nam licet indistincte de virtutibus loquatur, et multa dicat ad virtutes supernaturales pertinentia, tamen sine dubio includit etiam naturales, si attente legatur, præsertim in solutionibus argumentorum, et ita potest etiam probari assertio, primo ex illo Ecclesiast. 7: *Deus fecit hominem rectum.* Nam inter alia ad illam rectitudinem pertinebat, ut voluntas rectæ rationi naturali esset subjecta, atque etiam ut esset recte disposita ad inferio-

rem appetitum in officio honestatis continendum. Sed virtutes ex suo genere acquisitæ perficiunt et quasi compleat hanc rectitudinem voluntatis: ergo illas dedit Deus homini, quem rectum creavit. Deinde idem probatur ex illo Eccles. 17: *Deus creavit hominem, etc., et secundum se vestivit illum virtute.* Quæ verba etiam possunt de virtute per se infusa explicari. Sed cum absolutus sit sermo, non sunt excludendæ virtutes acquisitæ, præsertim cum adhuc sub quæstione versetur, an virtutes morales sint per se infusæ, vel tantum aquisi-

sitæ. *6. Probatur ex Patribus. — Et ratione.* — *Corollarium.* — Præterea veritatem hanc satis indicant Ambrosius, lib. de Parad. capit. 5, in fine, Augustinus, in Concio ad Catechum., contr. Judæos, etc., cap. 2, ubi ait, Adam fuisse factum ad imaginem Dei, pudicitia ornatum, temperantia compositum, etc., et lib. 14. de Civitat., cap. 10, de statu primi hominis, ait; *Nec aberat quidquam, quod bona voluntas adipisceretur:* ergo sentit non defuisse virtutes. Item addit, quod ibi erat devitatio tranquilla peccati; at certe ad hanc tranquillitatem moraliter necessariæ sunt virtutes morales acquisitæ. Denique ita ibi describit felicitatem illius status, ut ab illo hujusmodi virtutes excludi non possint. Ratione probari potest assertio eodem modo, quo similem de scientiis probavimus. Nam certe ad perfectionem simpliciter hominis, non minus, imo magis, pertinent virtutes morales, quam scientiæ naturales: ergo si Deus infudit primo homini omnes scientias, multo magis debuit virtutes naturales infundere, ut opus ejus perfectum esset. Quare omnes theologi convenienter, has virtutes fuisse per accidens infusas animæ Christi in primo instanti conceptionis suæ, quamvis de scientia acquisita non omnes ita asserant, sentientes profecto, ad perfectionem naturæ magis necessarias esse virtutes, quam scientias. Unde infertur, has virtutes datas esse primo homini in magno perfectionis gradu. De quo solum dicere possumus, fuisse quoad intensionem accommodatum ad sufficientem illius status perfectionem, quam Deus designavit juxta consilium voluntatis suæ, quam ipse novit, nobis enim nihil certius de termino illius perfectionis constare potest, quia revelatum non est. At vero quoad extensionem dici potest illa perfectio universalis, quia et circa omnes materias morales virtutes infusæ sunt, et unaquæque cum potestate sufficiente ad operandum in tota materia sibi subjecta.

8. Difficultas secunda an saltem eas virtutes non habuerit Adam quæ in objecto involvunt imperfectionem illi statui repugnantem. — Altera difficultas est de quibusdam virtutibus, quarum objecta, seu materiae in illo primo statu

inveniri non poterant, quia includunt imperfectionem illi statui repugnantem. Nam deficiente objecto, seu materia, deest officium virtutis, et consequenter non est necessaria virtus, imo nec videtur possibilis, quia non potest esse sine objecto. Assumptum inductione ostenditur. Primo in virtute poenitentiae, cuius objectum est peccatum commissum, nam repugnantiam involvit, esse in statu innocentiae et habere peccatum commissum. Secundo in virtute patientiae, quae tristitias moderatur in afflictionibus et laboribus. Hæc enim omnia in illo statu non invenirentur. Tertio invenitur similis ratio in virtute misericordiae, cuius materia est miseria proximi sublevanda.

9. *Quorundam responsio distinguens de virtutibus infusis et acquisitis.* — Hæc difficultas potissime solet tractari de virtutibus per se infusis. Unde posset aliquis dicere, omnes virtutes per se infusas inditas fuisse Adæ quia consequuntur gratiam, et ideo non separantur ab illa, licet ratione status non possit persona actus earum exercere. At vero ex virtutibus acquisitis, illas tantum fuisse infusas Adæ, quare officium in illo primo statu inveniri potuisse; sed nihilominus D. Thomas, dicto articulo quinto, ut dixi, dum indistincte affirmat, has virtutes aliqualiter datas fuisse Adæ, videtur loqui non tantum de infusis, sed etiam de acquisitis; et præterea explicat comprehendere se virtutes quæ moderantur passiones, quod maxime faciunt virtutes acquisitæ, ac denique ejus ratio æque de omnibus procedit. Non tamen simpliciter dixit, omnes virtutes fuisse in primo homine, sed cum illo addito, *aliqualiter*, et ideo illud declarans, distinguit de virtute in habitu, vel in actu, et dicit cæteras virtutes omnes quoad utrumque in illo statu inveniri potuisse, quod est clarum. De aliis vero de quibus nostra est difficultas, dicit, infusas fuisse quoad habitus, quamvis ex defectu materiæ non possent actus exercere.

10. *Resolutio complectens habitus atque actus.* — Quæ quidem doctrina etiam ad habitum poenitentiae applicari potest, quatenus aliquo modo potest esse acquisitus. Et quoad priorem partem de habitu est clara; tum quia habitus est prior actu, et bene disponit hominem ad illum, sive illum effecturus sit, sive non sit; tum etiam quia habitus non respicit materiam, ut præsentem, vel futuram, sed tantum ut possibilem huic naturæ, et ita habebat locum quælibet materia in statu innocentiae. Tum denique, quia semper fuit possibile homini amittere illum statum, sicut de facto amisit: unde

ultissimum illi fuit, habere has virtutes per accidens infusas, que in illo manerent, si caderet, ut revera de facto manserunt; quod vero attinet ad alteram partem de actu, licet verum sit, non potuisse has virtutes exercere in statu innocentiae potissimos actus suos (quod fortasse præcipue intendit divus Thomas) nihilominus semper aliquos actus exercere potuisse. Primo actus internos conditionatos, ut in poenitentia esset hic actus, si peccarem dolorem, in misericordia, si proximus indigeret, illi subvenirem. Nam licet aliqui putent, hos actus esse potius intellectus, quam voluntatis, tamen esse possunt in actuali proposito voluntatis de conditionato objecto. Imo illi conditionales non essent simpliciter vere in homine, nisi fundarentur in actuali proposito voluntatis ejus. Secundo posset exerceri actus complacentiae circa honestatem objectivam talium virtutum. Tertio specialiter virtus poenitentiae, quamvis non posset detestari malum commissum, ut probat ratio facta, posset odio habere peccatum, quod offertur ut committendum, et habere voluntatem non faciendi Deo injuriam, ut in tom. de Pœnit., late dixi, et specialiter videri potest disput. 7, sect. 1, num. 10 et 11. Misericordia etiam non semper, aut per se requirit dolorem in miserente, nam voluntas sublevandi miserum, si absque dolore haberi possit, revera erit actus misericordiae. Hoc autem modo, si status innocentiae duraret, posset unus homo cadere, et alter innocens habere voluntatem subveniendi illi, cum displicentia de malo ejus, quæ posset haberi sine tristitia, vel dolore. Et fortasse inter ipsos innocentes non deessent occasiones habendi similes actus. Nam licet in illis non esset propria miseria poenalis, esse posset aliqua indigentia naturalis, ut paryuli indigerent auxilio majorum ad educationem, et ad vitanda pericula, et ignorantias, seu incipientes indigerent doctrina. Ad hunc ergo modum non decesset ibi aliqua materia misericordiae, et sic potest de aliis similibus virtutibus facile cogitari.

11. *Tertia difficultas an denique infusæ fuerint virtutes aliquæ Deum respicientes.* — An in voluntate habuerit virtutem benevolentiae naturalis erga Deum. — Tertio difficultas esse potest, an fuerint infusi Adæ aliqui habitus virtutum acquisitarum erga Deum. Sunt autem duo genera virtutum, quæ circa Deum versantur, quædam, quæ respiciunt Deum ut objectum cui, ut religio, et si qua est alia similis, ut forte obedientia, et de his non est dubium, quin fuerint infusæ Adæ, quia sunt perfectio-

res, et magis necessariæ quam reliquæ morales et earum usus erat illi statui maxime proprius. Aliæ vero sunt virtutes, quæ versantur circa Deum, ut objectum quod, quales sunt in ordine supernaturali virtutes theologales, ex quibus una est in intellectu, scilicet fides, charitas vero et spes in voluntate. In ordine autem naturali loco fidei succedit cognitio naturalis Dei, quam habuit Adam per scientiam per accidens infusam, de qua jam dictum est. Charitati autem infusæ respondet in ordine naturali amor naturalis Dei super omnia, et propter ipsum, qui amicitia, vel benevolentia dicitur: et de hoc aliqui negant fuisse in Adamo tam quoad actum, quam quoad habitum. Sed de actu longe probabilius est, in Adamo esse potuisse, quod docet D. Thomas 4, 2, quæst. 109, artic. 3. et quodlib. 1, art. 8, et aliis locis, ut latius in materia de Gratia tractamus, lib. 4, cap. 30.

12. De habitu vero res est magis incerta, in qua partem negantem tenet Pereira, lib. 5, in Genes., disput. de tertia excellentiae status innocentie, quæst. 1, ex fundamento omnino contrario præcedenti opinioni, scilicet quia non solum poterat Adam diligere Deum ut auctorem naturæ naturali dilectione super omnia, sed etiam voluntas ejus naturaliter erat ad illum amorem propensa, et nullam difficultatem, vel impedimentum ex parte appetitus in eo amore patiebatur, et ideo non indigebat habitu. Contrarium sentit Scotus. Nam in hoc habitu potissime justitiam originalem constituere videtur in 2, distinction. 29, et late exponit Herrera, 2, disputat. 21, quæstion. 3, et disputat. 22, quæstion. 4.

13. *Auctoris resolutio.* — Mihi autem considerandum videtur, an voluntas humana sit naturaliter capax talis habitus, et an possit in hoc statu per actus acquiri. Nam si in voluntate est capacitas naturalis, profecto redacta fuit in actum in illo statu, et si acquiri potest per actus in illo statu fuit per accidens infusus, quia per se pertinet ad majorem perfectionem voluntatis humanae. Neque obstabit propensio naturalis voluntatis, quia haec potest augeri per habitum, quia dare potuit facilitatem operandi. Neque etiam referet, quod appetitus non retardaret, quia libertas, et indifferentia voluntatis sufficit ad capacitatem, et utilitatem habitus, sicut de virtute justitiae dicebamus. Unde partem hanc ut satis probabilem relinquis, perfectam autem resolutionem in materiam de charitate remittimus, quia ex illa quæstione pendet, an per hujusmodi actus

UTRUM IN ADAMO APPETITUS SENSITIVUS ITA FUERIT SUBJECTUS VOLUNTATI ET RATIONI, UT NUNQUAM AUT EAM PRÆVENIRET, AUT ILLI IMPERANTI REPUGNARET.

CAPUT XII.